

C) LA POLÍTICA I LA PLANIFICACIÓ LINGÜÍSTIQUES

PRAAT MAR FRYSK! («SENZILLAMENT, PARLA'M EN FRISÓ!»). LA SITUACIÓ DEL FRISÓ I LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA A FRÍSIA*

F. Xavier Vila i Moreno**

Resumen al final del artículo.

The abstract can be found at the end of the article.

El frisó constitueix un cas de llengua minoritària/minoritzada especialment interessant des del punt de vista de la política lingüística comparada, ja que, contràriament al que s'esdevé amb bona part de les llengües no estatals del continent europeu, el seu manteniment i la seva promoció es duen a terme en un context d'escassa reivindicació nacionalista explícita i en un marc polític de democràcia liberal que ha mostrat un respecte per les minories molt superior al d'altres països de l'entorn. L'article repassa la història del frisó, les polítiques lingüístiques de les autoritats del país, històricament neerlanditzadores, i les resistències que hi van oposar diversos sectors de la societat frisona. Pel que fa al present, l'article descriu la situació actual de la llengua i les tendències demolingüístiques que l'amenacen, així com els esforços dels moviments d'activisme lingüístic per bastir un discurs que garanteixi la supervivència i la recuperació de la llengua des d'una perspectiva liberal.

Paraules clau: Frísia; Països Baixos; política lingüística.

* El meu agraïment per a totes les persones que m'han ajudat en l'elaboració d'aquest article: Cor van der Meer, Alex Riemersma, Barbara Lotti i Jelske Dijkstra (Mercator), Rainier Salvedra (Fryske Akademy), Rein Tolsma (Omrop Fryslan), Jelle Bangma (Taalsintrum Frysk), Mirjam Vellinga, Vincent Bons i Willy van der Meer (Afûk). Tots els errors del text són, com sol recordar-se, exclusiva responsabilitat de qui signa aquest article.

** F. Xavier Vila i Moreno, CUSC-UB/PCB i Xarxa CRUSCAT-IEC.

Data de recepció de l'article: 4.03.2009; data d'avaluació: 9.3.2010; data d'acceptació de la versió final: 19.03.2010.

Sumari

1. Una història de minorització multiseular
2. El procés de recuperació durant el segle XIX i la primera meitat del XX
3. L'accés progressiu a la cooficialitat
4. Dels anys noranta ençà
 - 4.1. Cooficialitat limitada i protecció europea
 - 4.2. El frisó en el món educatiu
 - 4.3. El frisó en les altres esferes de la vida
5. La demolingüística del frisó
6. Les institucions de política lingüística
 - 6.1. Les administracions públiques
7. Les institucions lingüístiques i glotopolítiques frisonas
8. Per acabar

1. Una història de minorització multiseular

Arraconats en un extrem perifèric del continent, tenim notícia de l'existència dels frisons com a mínim des de fa 2.000 anys en diversos textos romans, que parlaven del *Mare Frisicum*, tot i que no estem del tot segurs que els frisons contemporanis siguin hereus directes d'aquelles poblacions. El domini frisó antic sembla que s'estenia de Bruges a Flandes occidental, fins a la costa oriental de Dinamarca. Ara bé, els avatars històrics van anat reduint i esmicolant aquesta comunitat lingüística fins a la situació contemporània, en què l'antiga comunitat es troba esquarterada en tres llengües diferents i pràcticament intel·ligibles. La comunitat de parlants contemporània més nombrosa —més de 400.000 parlants actius, segons la darrera enquesta disponible (Provinsje Fryslân, 2007; veg. l'apartat «La demolingüística del frisó») — es troba a la província de Frísia (Fryslân), al nord del Regne dels Països Baixos. El seu parlar és conegut com a frisó occidental o simplement com a frisó (*Frysk*, en frisó). La segona varietat existent és el frisó de Saterland, que l'any 1977 ja només era parlat per uns 2.000 locutors en aquesta regió del *land* de la Baixa Saxònia (Alemanya) i molt greument amenaçada d'extinció imminent.¹ Finalment, encara hi ha el frisó septentrional. Aquest idioma s'auia històricament al *land* alemany de Schleswig-Holstein i avui sembla que té,

1. *Ethnologue* <http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=frs>, dades de 1977. Darrera consulta: 19.03.2010.

com a molt, uns 10.000 parlants.² En aquest article ens limitarem a tractar el frisó occidental i, seguint el costum dels mateixos parlants, el denominarem simplement *frisó*.

Encara que Frísia va estar nominalment inclosa en l'Imperi carolingi, el cert és que la societat frisona no va sentir gaire el jou del feudalisme. L'any 1165 l'emperador dividí Frísia entre el bisbe d'Utrecht i el comte d'Holanda, però cap dels dos no va arribar a exercir-hi un veritable poder. Les tropes holandeses sembla que van ser derrotades en intentar ocupar Frísia com a mínim el 1233 i el 1345. Estàlvia de senyors feudals, Frísia viu el període de *libertas* frisona i constitueix una societat de governs locals escassament jerarquitzada. En aquest context, el frisó antic és emprat com a llengua escrita en cert nombre de textos legals, religiosos i administratius entre els segles XIII i XVI, amb alguns precedents ja al segle X.

Però l'any 1498, la província de Frísia cau en mans del príncep Albert el Calb o el Valent de Saxònia, el qual hi introdueix el neerlandès com a llengua del govern. La centralització del govern en mans de Carles, emperador d'Àustria i comte d'Holanda, acaba d'arraconar el frisó en favor del neerlandès. Encara que en aquest moment Frísia sigui una província rica i important, els seus governants han adoptat el neerlandès com a llengua de cort i d'administració. Així, cap al 1550, el frisó pràcticament desapareix de l'àmbit escrit (Vries, 1997, *apud* Gorter, Van der Meer i Riemersma, 2008: 185).

Aquest procés de decadència, que durarà fins al segle XIX, té tanmateix les seves excepcions. El frisó roman la llengua oral única de la gran majoria de la població, pagesa i monolingüe. D'altra banda, el frisó no desapareix totalment de l'escriptura. A mitjan segle XVII, Gysbert Japicx (1603-1666) produirà una obra àmplia en qualitat i quantitat. Certament, la seva obra no podrà competir amb la força del llatí i el neerlandès, i no capgirarà la situació de subordinació generalitzada, però servirà de referent tant literari com de codificació per a les generacions que reprendran el conreu de la llengua més endavant.

L'ocupació napoleònica constitueix un altre fort cop per a la llengua frisona. Napoleó primer crea el regne de Batàvia i el lliura al seu germà Lluís. Poc després, aboleix el regne i annexiona els Països Baixos al seu imperi. Tant en un cas com en l'altre, l'administració del país es veu fortament centralitzada a l'estil

2. *Ethnologue* <http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=frr>, dades de 1976. Darrera consulta: 19.03.2010.

francès jacobí, la qual cosa afebleix més la capacitat d'autogovern dels frisons. Però encara més important, el model polític que s'implanta al Regne dels Països Baixos després de derrotar els francesos també serà fortament centralista.

Aquesta centralització té efectes palpables en la vida social i intel·lectual del país. L'any 1811, el Govern tanca la universitat de Frjentsjer (en neerlandès, *Franeeker*). Des d'aleshores i fins avui, Frísia queda mancada d'una institució que eduqui les seves elits al seu mateix territori. A partir d'aquell moment, anar a la universitat equivaldrà a marxar de Frísia, sovint per a no tornar-hi més. En un altre sentit, el model assimilista importat de França procurarà desterrar la diversitat lingüística de les escoles neerlandeses. N'és una mostra l'*Almanac educatiu* de 1816, que recomana als directors de les escoles «sobretot no tolerar el frisó dels camperols» (*apud* GCO *fryslân* Taalsintum Frysk, 2000: 37).

2. El procés de recuperació durant el segle XIX i la primera meitat del XX

A començament del segle XIX, el professor Everwinus Wassenbergh, de la Universitat frisona de Frjentsjer, comença l'estudi i la reivindicació de l'obra de Japicx. Entorn seu i dels seus deixebles, amarats progressivament de romanticisme, anirà desenvolupant-se l'interès per la llengua. L'any 1827 es crea la Genoatskip ('Societat') i el 1844 l'Ald Selscip ('Associació Antiga'). Per la seva banda, de mica en mica comencen a aparèixer algunes publicacions en frisó. Molt especialment, els germans Joost Halbertsma (1789-1869) i Eelstje Halbertsma (1797-1858) donaran sortida a una revista amb gran èxit que difondrà la literatura en la llengua del país. Per la seva banda, Obe Postma (1868-1963) compondrà una obra que li valdrà ser considerat encara avui el segon gran poeta frisó després de Japicx.

La reintroducció del frisó en el món de l'escriptura va anar lligada amb l'estudi i la codificació de l'idioma. Joost Halbertsma va ser el primer lexicògraf del frisó occidental modern. L'any 1872, el seu fill va publicar-li pòstumament el *Lexicon Frisicum*, que contenia les lletres *A-Feer* del seu magne projecte lexicogràfic (cf. Dykstra, 2001). L'obra inacabada de Halbertsma va ser represa per les autoritats provincials en forma de *Friesch Wordenboek* (1900-1911), sota la direcció de Waling Dijkstra. Al llarg d'aquest període també apareixen diverses gramàtiques, entre les quals destaca la de S. K. Feitsma (1902).

La progressiva recuperació del frisó escrit va exigir la selecció d'una norma lingüística. Després d'un seguit de vacil·lacions, a finals dels anys setanta del

segle XIX s'imposa l'acostament als parlars contemporanis, la qual cosa donarà lloc a l'aparició del frisó modern (1800-). Així, l'any 1879, la *Selscip foar Frysce Taal in Skriftekennise* ('Societat per a la Llengua i la Literatura Frisona') adopta la norma proposada pel bibliotecari Gerben Colmjon, que acabarà esdevenint la norma del frisó modern.

La recuperació del frisó en els àmbits oficials va avançar a poc a poc. L'any 1907 va usar-se per primer cop al Consell Provincial. Aquest mateix any, el Govern provincial va acordar un subsidi per a l'ensenyament de la llengua a les escoles, però les classes s'havien de fer fora de l'horari escolar. El frisó no va poder entrar a les aules fins al 1937, quan la Llei d'educació de 1920 es va modificar.

Mentrestant, fora de les aules, el moviment frisó aconseguia establir algunes institucions de suport a la llengua. Així, l'any 1928 va crear-se l'*Algemiene Fryske Ûnderrjocht Kommissje (Afûk)* o Comissió General de l'Educació Frisona (1928) per tal d'organitzar cursos per a adults i materials per a infants. Deu anys després, i poc abans de la guerra, el frisó es dota d'una *Fryske Akademy* o Acadèmia Frisona (1938), màxima institució científica de la província, que entre altres coses engegava un diccionari descriptiu de la llengua, el *Wurdboek van de Fryske Taal*, una obra magna comparable al *Diccionari català-valencià-balear* en molts aspectes que està a punt d'acabar a començament del segle XXI.

El moviment de recuperació va produir-se també més enllà de les esferes oficials i educatives. L'església havia bandejat el frisó feia segles. L'any 1908 es funda la *Kristlik Frysk Selskip* ('Associació Frisona Cristiana'), per a la promoció de la llengua en l'àmbit religiós. El primer servei religiós en aquest idioma es va celebrar l'any 1915, però no fou fins al 1943 que es va haver enllestit la traducció de la Bíblia. La llengua frisona va trobar un camp molt més fèrtil i receptiu en la cultura. D'una banda, s'estenen els grups de teatre, bàsicament amateur, que representen obres originals o traduïdes. Igualment, diversos autors componen música en frisó, música que és cantada per corals populars. Societats com la *Jongefryske Mienskip* i la revista *De Tjserne* (fundada al 1946) promouen la literatura en frisó. D'ençà del 1942, s'organitza el *FeRstival*, una competició poètica que permet cridar l'atenció sobre aquesta dimensió creativa en llengua frisona.

En un altre sentit, l'any 1941 s'inaugura la càtedra de frisó de la *Rijksuniversiteit Groningen*.

3. L'accés progressiu a la cooficialitat

L'any 1945 comencen les primeres emissions de ràdio en frisó a càrrec de l'emissora provincial pública Omrop Fryslân. L'any 1946 es realitzen experiències d'ús del frisó a l'escola de manera encara il·legal. L'any 1947, el Govern provincial comença a atorgar el premi de literatura frisona Gysbert Japicx, que va rebre l'escriptor Obe Postma.

Els anys cinquanta seran un punt d'inflexió per al frisó en diversos camps. En el camp de l'educació, l'any 1950 s'engega una experiència pilot de sis anys a nou escoles que fan servir el frisó com a llengua vehicular a primer i segon,³ i com a vehicle per a l'aprenentatge de la lectoescriptura. A més, l'estudi del frisó hi és obligatori i la llengua es pot emprar com a vehicular en algunes matèries. Cal tenir en compte que en aquell moment encara era comú que els infants frisons arribessin a l'escola sense nocions de neerlandès, per la qual cosa un sistema de transició tenia tota la lògica.

En l'esfera de l'oficialitat, l'any 1951 es produeix un conflicte a l'entorn del dret a usar el frisó en els judicis, conflicte que acaba en aldarulls públics i comissions d'investigació ministerial.⁴ La polèmica farà entrar la qüestió frisona en l'agenda política nacional. Així, l'any 1955, un canvi en la legislació permetrà l'ús vehicular del frisó a 1r, 2n i 3r de primària. També, a partir d'aquell any, les discussions als Estats Provincials es recullen en frisó. Finalment, l'any 1956 es permet parlar en frisó als tribunals.

L'any 1956, un nou canvi legislatiu obre la possibilitat de fer educació bilingüe. En termes d'ús real, però, aquesta possibilitat no s'explota, i l'avenç del frisó a l'escola queda en bona mesura aturat.

L'any 1970 apareix l'informe del comitè Van Ommen (Rapport, 1970), el qual reconeix la responsabilitat del Govern neerlandès en relació amb la llengua i la cultura frisonas. Aquest informe és considerat com el reconeixement del caràcter oficialment bilingüe de la província de Frísia, i va tenir com a conseqüència una major implicació de les autoritats centrals en la promoció i el sosteniment del frisó.

Finalment, l'any 1980 una nova modificació legal implanta l'obligatorietat de l'ensenyament del frisó a les escoles primàries de Frísia. La implantació efecti-

3. Actuals grups 3 i 4 en el sistema neerlandès.

4. Conflicte que va acabar essent conegut com el *Kneppelfreed* o 'divendres de les porres', 16 de novembre de 1951.

va d'aquesta assignatura només es fa de manera lenta i moltes vegades excessivament volàtil. De fet, els centres amb majoria de no frisonòfons es plantejaven objectius francament modestos, com ara arribar a comprendre la llengua i poder-la llegir.

L'any 1984 apareix l'informe *Frysk yn Boartersplak en Beukerskoalle* ('El frisó a les ludoteques i escoles bressol'), el qual detecta que a tota la província l'educació preescolar funciona en neerlandès perquè no hi ha materials per fer-la en frisó; també constata que als centres ubicats a les ciutats no s'usa la llengua en absolut, perquè la majoria dels infants que hi assisteixen són neerlandòfons.

L'any 1985, la província va emetre el seu primer pla de política lingüística, la *taalnota* «Fan Geunst nei Rjocht» ['Del favor al dret'], en què plantejava la necessitat de considerar l'ús del frisó com un dret dels ciutadans. Aquest document constitueix un nou punt d'inflexió en el tractament del frisó, perquè d'aleshores ençà la província adopta un paper cada vegada més proactiu en defensa de la llengua pròpia de Frísia.

L'any 1989, el Govern de la província i el de l'Estat van signar un Acord per la llengua i la cultura frisonas, que funciona *de facto* com el marc que regula la cooficialitat del frisó, a manca d'una llei específica. L'any 1989 s'endeguen els primers centres de preescolar en frisó a diverses localitats, sota la coordinació de la Stifting Pjutteboartersplak.

4. Dels anys noranta ençà

4.1. Cooficialitat limitada i protecció europea

Els anys noranta coneixen una evolució legal important pel que fa al reconeixement del frisó.

En primer lloc, el frisó assoleix un reconeixement nacional i internacional a partir de l'any 1992, quan el Regne dels Països Baixos signa la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries. Aquesta Carta, que va entrar finalment en vigor en ser ratificada l'any 1998, imposa un seguit d'obligacions pel que fa a la llengua frisona a l'Estat en un conjunt de camps, i el seu (in)compliment ha estat motiu de polèmica.

D'altra banda, l'any 2001 va signar-se un nou acord entre la província i l'Estat per donar suport del frisó (Acord sobre la llengua i cultura frisonas 2001-

2010).⁵ Finalment, al 2005 el Regne dels Països Baixos va reconèixer els frisons com una minoria nacional ratificant la Convenció marc per a la protecció de les minories nacionals.

Al llarg dels anys noranta i la primeria del 2000, el frisó continua entrant de mica en mica en el món administratiu. A Frísia, l'any 1995 es permet l'ús del frisó per escrit en els afers judicials, i des del 1997, tots els registres de naixements, morts i casaments s'escriuen en neerlandès i en frisó. També des del 1997, les actes de la província són bilingües frisó/neerlandès. Aquest mateix any, a més, la província abandona la forma neerlandesa *Friesland* i adopta oficialment el nom frisó de *Fryslân* com a únic oficial.

D'ençà del 2001, els estatuts de les fundacions i les associacions culturals i socials poden estar redactats en frisó. També pot emprar-se el frisó oficialment arreu del país en moments com ara els casaments, el registre dels naixements, la constitució d'una associació o una fundació, així com en el jurament o promesa de la presa d'un càrrec públic. Davant dels tribunals, a Frísia, els ciutadans poden prestar testimoni en frisó, tot i que s'esdevé poc sovint, perquè l'Administració judicial és competència de l'estat central i els jutges no tenen per què saber frisó. De fet, si hom demostra dificultats per fer-ho en neerlandès, també pot expressar-se en frisó a la resta dels Països Baixos.

A l'altre extrem de les administracions, cal dir que cada municipi determina les seves polítiques lingüístiques, i aquestes són variades. Tot i el predomini encara actual del neerlandès, en termes generals, si els ciutadans ho demanen, pot emprar-se el frisó en l'educació, els serveis socials, els esports, la cultura. Amb tot, la presència pública del frisó escrit és escassa. Els municipis poden tenir el nom en frisó, i també els noms dels carrers poden escriure's en aquest idioma, i els serveis de transports i informació públics, com els autobusos, els ferrocarrils o les guies telefòniques han d'emprar aquest idioma.

Pel que fa als ciutadans, a hores d'ara no sols és possible d'adreçar-se a les autoritats locals i provincials en frisó, sinó que, a la inversa, les autoritats poden adreçar-se en aquesta llengua als ciutadans. També és possible de tenir el nom en frisó i normalitzar els cognoms frisons que en el passat s'havien neerlanditzat. Els notaris poden escriure en frisó els documents que produeixen.

5. BFTK-Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer 2001-2010.

4.2. El frisó en el món educatiu⁶

A diferència del que succeeix en altres països europeus amb llengües minoritzades, a Frísia no hi ha un moviment reivindicatiu fort d'escolarització en llengua pròpia. D'altra banda, el frisó trontolla com a llengua inicial i interpersonal entre les noves generacions i els experiments d'escolarització inicial en frisó dels anys cinquanta han perdut part del seu sentit, perquè ja no hi ha infants frisons que arribin totalment monolingües a l'escola. Els progressos del frisó en el món educatiu, per tant, són més aviat limitats. Tot i que les actituds envers el frisó en termes generals han millorat entre el personal d'ensenyament preescolar, l'ús del frisó no hi ha crescut des del 1984. De fet, el retrocés demogràfic del frisó (veg. *infra*) ja es comença a notar entre els formadors: segons un estudi d'Inspecció educativa, els mestres més joves saben menys frisó que els grans (Mercator-Education 2007: 23).

Quina és la situació de la llengua a l'escola? Gorter (2008a) en destaca la realitat paradoxal de gaudir d'una certa protecció *de iure* que no arriba a implantar-se *de facto*. El curs 1993-1994, el frisó esdevé assignatura obligatòria als cursos inferiors de secundària. L'any 2004 es va aprovar una llei sobre educació preescolar que, pel que fa al frisó, permet usar-lo optativament com a llengua d'ensenyament. El 2007, de 300 centres preescolars, prop de 55 eren bilingües o en frisó (Mercator-Education 2007: 18) A més, a partir del 1999, el Govern va proporcionar ajuts a les escoles bressol en frisó, i s'ha desenvolupat un programa de formació i certificació de la qualitat que ha millorat el nivell de l'atenció als infants. La millora va desembocar en un acord de finançament estable per part del Govern provincial (Mercator-Education 2007: 14).

Quina és la situació a l'educació primària, que als Països Baixos comença als 4 anys? D'acord amb les dades aplegades per l'informe de Mercator-Education 2007, la majoria d'escoles de Frísia fan una lliçó de 30-60 minuts de frisó per setmana. Aquest escenari no ha canviat gaire des del 1995. D'altra banda, segons un informe del Servei d'Inspecció, el 15-10% de les escoles primàries usen el frisó com a llengua vehicular. Val a dir que, d'acord amb De Jagers i Van der Meer (2007: 44), el percentatge pujaria fins al 56% l'any 2001; aquests assenyalen que hi hauria hagut un lleu descens des del 1999.⁷

6. El lector interessat en aquest terreny farà bé d'acudir a l'excel·lent i recent informe de Mercator-Education (2007), així com a Gorter (2008) i Van der Meer i Gorter (2008).

7. Tot i que la font no ho explicita, cal comptar que es tracta d'ús del frisó al costat del neerlandès (o del neerlandès i l'anglès), cosa que podria explicar les discrepàncies.

En un context de retrocés del frisó com a llengua inicial de l'alumnat i escassa motivació entre els pares, les estratègies dels promotors del frisó han anat canviant, i el seu discurs s'ha amarat de defensa del bilingüisme i el multilingüisme. Així, entre 1997 i 2005 es van dur a terme diverses experiències d'ensenyament trilingüe frisó/neerlandès/anglès, amb l'objectiu d'aprofitar l'atractiu de l'anglès en la societat neerlandesa per desfer els malentesos a l'entorn de l'aprenentatge precoç plurilingüe.⁸

L'educació secundària obligatòria va dels 12 als 18 anys. D'ençà de 1993, l'estudi del frisó com a assignatura és obligatori durant el primer període, que dura 2-3 anys segons el centre. Tanmateix, no totes les escoles han acabat d'introduir-l'hi. Entre les que l'hi han introduït, normalment l'ofereixen com a obligatori el primer any i com a optatiu el segon. En la pràctica, això implica unes 40 classes de frisó a primer i un grapat més a segon. En els cursos superiors, i d'acord amb De Jager i Van der Meer (2007: 43-44), només l'1% de les escoles secundàries usen habitualment el frisó com a llengua vehicular, mentre que el 30% ho fan de manera ocasional. Només als centres de formació professional agrícola sembla que s'usa a bastament el frisó com a llengua vehicular.

Pel que fa a l'ensenyament superior, cal tenir en compte que només té alguns estudis superiors escadussers que, d'acord amb la Llei d'educació superior i recerca científica⁹ (art. 7.2), es fan en neerlandès. El frisó, per tant, té molt poca presència en aquest terreny. A Frísia hi ha tres centres d'educació, en dos dels quals hi ha formació de mestres; a tots dos, el frisó hi és ensenyat com a assignatura optativa, i els mestres poden obtenir el certificat de frisó. Encara que la llengua oficial dels centres sigui el neerlandès, almenys en els cursos de formació de mestres hi ha força ús oral del frisó entre docents i discents, i també s'empren materials en frisó en la docència.

Pel que fa a la resta de l'ensenyament universitari, avui hi ha una càtedra de frisó a la Universiteit van Amsterdam i una altra, on pot cursar-se un grau de frisó, a la Rijksuniversiteit Groningen. A més, pot estudiar-se frisó a la Universiteit van Leiden, a banda d'estudis de frisó en algunes universitats estrangeres.

Un camp educatiu especialment important per al frisó és el de l'educació

8. Per a les escoles trilingües, veg. GCO Fryslân (2000), Bangma *et al.* (2007).

9. Wet Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW).

d'adults. En aquest camp destaca especialment la tasca de l' Afûk (veg. *infra*), centre especialitzat a impartir i elaborar cursos de llengua d'aquesta mena. Els seus cursos atreuen més de 1.000 estudiants l'any.

4.3. El frisó en les altres esferes de la vida

Igual que en moltes altres comunitats històricament marginalitzades, a Frísia hi impera, d'ençà de les darreres dècades, i un cop s'ha acomplert el procés de bilingüització en neerlandès, la norma de subordinació o d'adaptació convergent a la llengua estatal: els parlants de frisó empen la seva llengua en relacions endogrups, i adopten ràpidament el neerlandès no sols per parlar amb els neerlandòfons, sinó fins i tot per parlar entre ells en presència de neerlandòfons. No cal dir que aquestes normes descoratgen l'aprenentatge de la llengua.

El frisó té presència a bona part de les esferes de la vida quotidiana a Frísia, ja sigui el món laboral, l'esportiu, el religiós, el cultural o les relacions interpersonals en general. Així, per exemple, el 22,8% dels matrimonis celebrats a Frísia durant el període 2002-2005 es van dur a terme en frisó (Provinsje Fryslân 2007: 25). I, en un altre exemple, el 36,7% dels juraments de càrrec municipals van fer-se en frisó durant la primavera de 2006 (ibíd.: 27). Però el frisó s'usa molt més en les relacions de proximitat que no pas en situacions formals. D'altra banda, el frisó continua essent una llengua molt més oral que no pas escrita (veg. les xifres d'alfabetització al capítol següent).

Tot i el nombre reduït de lectors potencials de frisó, l'observador extern percep una presència no negligible del llibre frisó a les llibreries, fins i tot superior al d'altres llengües minoritzades. Existeix una fundació per al llibre frisó (Stichting ot fryske boek; veg. més avall) que organitza activitats de promoció. De fet, la producció escrita frisona no es pot menystenir, amb diversos autors en el camp de la novel·la històrica, com Pieter Tjepstra; de la novel·la negra, com Sietse de Vries; les històries feministes, com Hylkie Goïnga, i la literatura infantil, com Eppie Dam, entre d'altres.

D'ençà de la represa de la llengua a començament del XIX, el frisó gaudeix d'una presència important en el món de la música. D'altra banda, d'ençà del 2002, el Govern de la província no sols atorga premis literaris, sinó que també promou la música autòctona amb el premi Bernlef de música vocal frisona; el primer el va rebre el grup de pop Reboelje.

El teatre en frisó continua atraient interès, no sols com a fenomen d'afecçio-

nats, sinó també professional, amb una companyia estable, el Tryater. Fins i tot hi ha hagut algunes pel·lícules en frisó.

Avui, Omrop Fryslân ràdio és de molt l'emissora de ràdio més seguida a la província, ja que s'emporta aproximadament uns 150.000 oients (el 30% de les audiències). L'emissora, amb finançament públic, combina la informació local i l'entreteniment. El seu principal problema, però, és l'envelliment de la seva audiència, que té una mitjana de 60 anys. D'ençà del 1994, la mateixa empresa emet programes de televisió, també basats en la informació local, tot i que l'ambició i l'impacte televisiu són molt més modestos, ja que només assoleixen uns 93.000 espectadors.

El frisó té una presència gens negligible a la xarxa. Pel març del 2008 hi havia 7.128 articles en frisó a la *Wikipedia* (posició 87). Darrerament, Omrop Fryslân també està entrant en la producció per Internet, amb un canal de *You tube* propi i producció continuada. En canvi, la seva presència a la premsa és molt més limitada. Alguna pàgina setmanal a la premsa local, alguns anuncis comercials o personals, i poca cosa més.

5. La demolingüística del frisó¹⁰

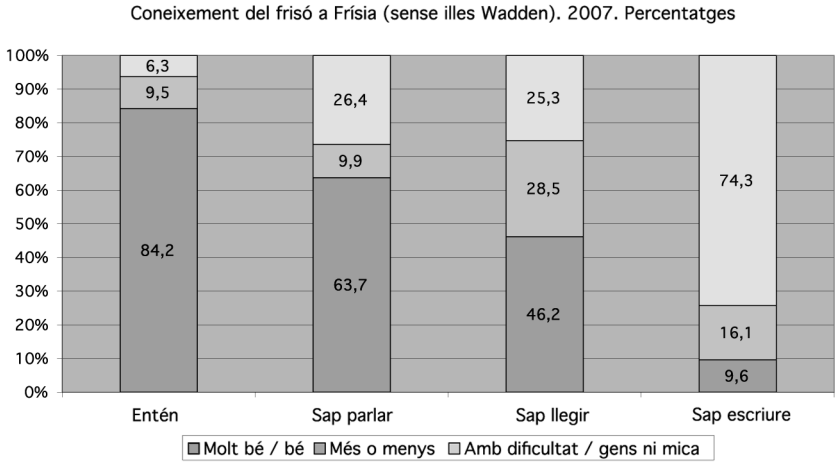
L'any 2007, la província de Frísia tenia prop de 640.000 habitants.¹¹ La immensa majoria d'aquests (veg. Il·lustració 1) entenen el frisó; la gran majoria el saben parlar; la meitat el podien llegir bé i quasi el 29% més ho feien més o menys bé; però només una minoria el sabia escriure. Per contra, en la pràctica, la totalitat de la població autòctona entenia, sabia parlar, llegir i escriure el neerlandès.

D'acord amb les anàlisis comparatives existents, i sempre a grans trets, aquests nivells de coneixement s'han mantingut relativament estables d'ençà del 1980, quan es va registrar una caiguda significativa respecte a l'enquesta anterior, del 1967. L'estudi de l'any 2007 mostra un creixement important de la capacitat de llegir i d'escriure el frisó. Ara bé, contràriament al que hom podria esperar, el creixement de la darrera enquesta no és degut a les cohorts més joves, ans al contrari, l'increment de la capacitat de llegir i escriure es produeix entre els més grans de 65 anys.

10. Les dades d'aquest apartat provenen, si no s'indica el contrari, de Provsnsje Fryslân (2007).

11. 642.230 l'any 2006, segons el govern de Frísia <<http://www.fryslan.nl/fic2003/start.htm>>.

Gràfic 1

L'any 2007, el frisó encara era la llengua inicial¹² predominant (54%) de la població adulta de Frísia. El percentatge, però, havia retrocedit des del 1994, quan arribava al 57%. En el mateix període, el neerlandès havia passat del 31% al 35%, a expenses del frisó, però encara més a expenses de les altres llengües històriques de la província. De fet, si es pren la llengua parlada amb els fills, les proporcions entre frisó i neerlandès ja s'havien equiparat: el 48% enfront del 47%, respectivament. L'any 1980, el percentatge era del 58% per al frisó, i vora el 9% per a les altres llengües històriques. Si bé la tria del frisó amb els fills no és —encara?— un acte de militància, sinó la conseqüència que una parella s'hagi format en frisó (Foekema, 2004: 8, *apud* Goerte, Van der Meer i Riemersma, 2008: 189), el neerlandès avança intergeneracionalment a Frísia, sobretot gràcies a les normes de tria lingüística. La majoria de les parelles lingüísticament mixtes s'instal·len en l'ús exclusiu del neerlandès entre els progenitors i amb els fills (el 75% i el 68% del casos, respectivament).

6. Les institucions de política lingüística

6.1. Les administracions públiques

Les polítiques lingüístiques públiques en relació amb el frisó es troben avui repartides entre diversos nivells de decisió, des de l'europeu i l'internacional

12. Definida com «la llengua parlada pels progenitors de l'enquestat quan aquest va créixer» (Provincje Fryslân 2007: 14).

fins al municipal. De tots aquests, la província és el més dinàmic i favorable al frisó.

L'Estat central continua reservant-se parcel·les immenses de les polítiques lingüístiques: aquí és on es legisla, i aquí és on es decideixen els diners que podran emprar-se en la promoció del frisó. L'any 2007, el Govern central dedicava 1,4 milions d'euros a la llengua frisona en l'educació, i invertia 450.000 euros més en la cultura frisona (*apud* Mercator-Education 2007: 6).

L'any 2003, la Província de Frísia va llançar el Pla de política lingüística o *taalnota*¹³ *Ta rjocht komme: it fanselssprekkend plak fan it Frysk 2003-2007* ('Per arribar a fer justícia: el lloc natural del frisó 2003-2007'). La majoria dels seus objectius tenien a veure amb l'ensenyament (21), onze amb la salut i el benestar, i quatre amb els municipis.

L'any 2007, la província va llançar un nou pla de política lingüística: *Fan Rjocht nei Praktyk. Frysk yn Fryslân: taal tusken minsken. Beleidsplan Fryske taal 2008-2010* ('Dels drets a la pràctica. El frisó a Frísia: llengua entre gent. Pla de política per a la llengua frisona 2008-2010'). Dotat amb 465.000 euros per al primer any, el seu objectiu és trobar fórmules pràctiques per tal d'arribar a un «bilingüisme creatiu» que permeti la llibertat d'ús del frisó. En les seves paraules: «Volem que a Frísia tothom pugui usar la llengua frisona. El nostre paper és el de pioners i inspiradors».

Per tal d'aconseguir-ho, proposen una política de doble via:

- Donar al frisó una imatge de llengua contemporània.
- Augmentar la *superfície* del frisó, fent que *a*) els qui poden i volen usar la llengua ho facin, perquè liderin el procés; *b*) els qui volen però no poden, puguin arribar a fer-ho, i *c*) els qui poden però no volen vegin els aspectes positius de l'ús del frisó.

Els serveis de salut i benestar són objecte d'una atenció especial d'aquest pla, atesa la seva importància per a la qualitat de vida de les persones, i s'hi dedica un apartat sencer: «L'atenció és una punta de llança de l'actual política lingüística provincial».¹⁴ Així, sota el guiatge d'Àfûk (vid. *infra*), s'han dut a terme

13. El terme *taalnota* resulta de difícil traducció: de vegades és més proper a un memoràndum, d'altres a un veritable pla. De tota manera, atès que tots els consultats contenen precisions temporals, d'objectius, distribució de responsabilitats i especificacions financeres, tradueixo sistemàticament el terme per *pla*.

14. Provsinsje Fryslân (2007: xxi): «*Zorg is een speerpunt van het huidige provinciaal taalbeleid*».

diverses actuacions —tallers de preparació i conscienciació, elaboració de materials, eines per al tractament logopèdic, etc.—, i es pretén incrementar molt l'ús i la disponibilitat del frisó durant els pròxims anys.

Les polítiques lingüístiques escolars de la província només poden ser complementàries a les nacionals i, per tant, la seva incidència és molt menor que la que hi ha a l'àrea catalana. Durant els pròxims anys, la província pretén incrementar el nombre d'escoles bilingües i trilingües, oferir el suport de coordinadors lingüístics i finançar les activitats de les institucions centrades en el camp de l'ensenyament (veg. *infra*).

El Pla actual també aborda la promoció del frisó en els mitjans de comunicació tradicionals i en les TIC. Es fa èmfasi en la necessitat que la llengua sigui present en les eines més habituals (per exemple, l'Office) i en el desenvolupament d'eines de suport per als usuaris frisons.

Uns altres camps abordats són l'empresa, la cultura i el turisme. En tots tres casos se subratlla l'interès de la llengua tant a l'hora de singularitzar el producte com a l'hora de servir els usuaris, i es posen un seguit d'objectius (ús a la pàgina web, ús en retolació, etc.).

El Pla provincial vigent incideix en la transmissió lingüística intergeneracional amb el projecte *betenmem* (veg. *infra*).

No tot són objectius de promoció del coneixement i l'ús. Pel que fa a l'estatus polític i legislatiu, es pretén que la Constitució reculli el frisó al costat del neerlandès i que els tractats de la Unió Europea també apareguin en frisó; a més, se cerca que Frísia esdevingui un centre de referència del multilingüisme i les minories lingüístiques de la Unió.

A banda del Pla, la província té altres activitats de promoció, com ara el regal d'una panereta lingüística o *Taaltaske* amb informació als pares frisons, o la concessió de diversos premis culturals i literaris.

Al costat de la província, també els **municipis** duen a terme activitats de política lingüística. L'any 2006, el Govern provincial va arribar a diversos acords amb diferents autoritats municipals. Aquestes autoritats podien signar una declaració d'intencions per tal de promoure el frisó, elaborar una ordenança lingüística i/o elaborar un pla de política lingüística. A final del 2007, vuit municipis havien fet les tres coses, sis s'havien apuntat a l'ordenança i el pla, sis més havien d'elaborar un pla, i la resta no s'havien compromès a res explícitament.

Entre les mesures de política lingüística municipal destaca l'impuls del frisó a les escoles bressol, que als Països Baixos són de responsabilitat local. En aquest sentit, diversos municipis s'han compromès a aplicar programes com el Tomke, d'estimulació precoç del frisó per a mainada de 2-4 anys, o el Sânlêsrige, mètode de frisó per a infants de 2 a 5 anys. L'1 de setembre aquests programes afectaven ja 57 centres de preescolar (Provinsje Fryslân 2007: 25).

7. Les institucions lingüístiques i glotopolítiques frisonas

El **Consell de la Llengua Frisona** (Berie foar it Frysk) és una institució encarregada d'assessorar les autoritats i avaluar la situació de la llengua, creada l'any 1984 pel Govern provincial. El Berie està format per sis personalitats de la vida social frisona provinents de diversos camps, i els seus membres treballen almenys en una de les tres comissions existents: administració; vida social i educació, i economia i mitjans de comunicació. El Berie ha produït 23 informes sobre diversos aspectes de la posició del frisó en la societat, començant per *Lykberjochtinging en it Frysk* (1987) ('Igualtat de dret i la llengua frisona'), un recull de la legislació lingüística neerlandesa, fins a E. de Vries (2003) *Frysk taalgebrûk yn famyljeberjochten en asvertinsjes 1932-2002* ('Ús del frisó escrit en notícies i anuncis de família 1932-2002'). També ha emès diverses recomanacions (*advys*) sobre diversos aspectes de política lingüística en l'ensenyament, els municipis, respecte de legislació amb conseqüències lingüístiques, etc.

Fundada l'any 1938, l'**Acadèmia Frisona** (Fryske Akademy) és la principal institució científica i acadèmica que s'ocupa de la llengua, la cultura, la societat i el territori frisons. L'Acadèmia és una institució dependent de la Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), és a dir, la Reial Acadèmia Neerlandesa de Ciències. En tant que màxima institució científica de la província, la seva recerca és seguida amb interès i la seva és una de les veus autoritzades en temes de gestió lingüística, tant pel que fa al corpus com pel que fa a l'estatus i l'aprenentatge.

Quant a la recerca en temes lligats a la llengua, a l'Acadèmia hi ha diversos grups de treball en educació, lingüística, història i història de la literatura, onomàstica i sociolingüística. Tot i que una part fonamental de les seves activitats lingüístiques s'han adreçat a la realització d'obres lexicogràfiques com el *Wurdboek fan de Fryske taal* ('Diccionari del frisó'), l'Acadèmia treballa en àrees com la lingüística històrica, la gramàtica descriptiva i normativa, la di-

alectologia, la terminologia, l'onomàstica i la sociolingüística. També elabora treballs amb un vessant tecnològic i aplicat, com ara correctors ortogràfics. Pel que fa a les dimensions socials de la llengua, el seu Departament de Ciències Socials constitueix una de les millors fonts en línia per al coneixement de la situació del frisó. A banda de les seves activitats pròpies, l'Acadèmia també participa en projectes d'altres institucions. Així, per exemple, col·labora amb el Taalsintrum Frysk (veg. *infra*) del CEDIN de Ljouwert en el projecte d'escoles trilingües i amb el Meertens Instituut d'Amsterdam en projectes de dialectologia.

Estretament lligada a l'Acadèmia —de fet, emanant de l'Acadèmia i compartint-hi espai físic— hi ha una altra institució important en la política lingüística frisona: Mercator. Iniciat originalment com una empresa tripartida amb companyia de dues altres institucions a Catalunya i Gal·les en què Frísia s'ocupava de l'educació de les minories, avui la seu frisona de Mercator s'ha transformat en Mercator—Centre europeu de recerca en multilingüisme i aprenentatge de llengües. El centre continua elaborant els útils informes sobre política lingüística educativa de les minories d'arreu d'Europa, però ara a més a més s'està obrint a nous camps de recerca. Així, Mercator està potenciant una xarxa d'escoles multilingües dissenyada per posar en contacte centres de regions amb llengües minoritzades, i col·labora amb la Foundation for Endangered Languages en projectes de descripció de llengües en perill d'extinció. El centre també elabora informes sobre política lingüística: recentment ha publicat un report sobre els estàndards mínims d'acompliment de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries, i es proposa entrar en noves àrees com l'estudi de l'impacte econòmic del multilingüisme. Mercator organitza conferències, simposis i congressos.

Més enllà de la recerca i la gestió de les polítiques, són diverses les institucions que treballen directament en la promoció del frisó.

La **Comissió Unificada d'Instrucció** o *Algemeine Underrjocht Kommissje* va ser fundada el 25 d'abril de 1928 per diferents entitats del moviment frisó sota la supervisió del Consell Provincial d'Educació. L'*Afûk* té per objectiu promocionar el coneixement i l'ús del frisó. Fins al 1938 va ocupar-se de l'ensenyament de la llengua als infants; d'ençà de la incorporació de la llengua a l'escola, s'ha centrat més en l'ensenyament fora de l'aula i, darrerament, en la promoció de l'ús interpersonal i empresarial. Avui, l'*Afûk* és una institució de mida mitjana, amb una vintena de treballadors, sis responsables de projectes i

un director,¹⁵ amb un edifici propi que n'hostatja les oficines i una llibreria especialitzada en el llibre frisó.

Les activitats de l'Afûk són diverses. En el camp de l'ensenyament de la llengua, elabora diversos materials per a l'ensenyament i l'autoaprenentatge. Entre aquests darrers destaca, per la seva originalitat, l'Edufrysk, un curs per Internet per a aprenents de frisó que combina textos escrits i llegits, vídeos, música i altres materials audiovisuals. També té força èxit el projecte Tomke, adreçat a la mainada i als seus pares.

L'Afûk també té projectes d'interès en el camp de la promoció de la llengua.

- La campanya de sensibilització *Praat mar frysk* ('Senzillament, parla'm frisó'). Es tracta d'una campanya molt *blanca* —«feel good campaign»— que invita a parlar la llengua de manera poc coercitiva, i que amb només una persona responsable a temps complet i un pressupost d'uns 80.000 euros per al 2008 ha assolit una visibilitat molt considerable. Entre els motius per al seu èxit hi ha el fet que l'any 2007 els seus promotors van tenir l'encert de triar la top model Doutzen Kroes, frisona, com a ambaixadora de la campanya, la qual cosa li ha proporcionat, a banda d'un rostre popular i bellíssim, una visibilitat pública incomparable fins i tot enllà de les fronteres provincials.
- El projecte *Gemeenten en Frysk* ('Municipis i frisó') és una iniciativa que dóna suport als municipis que incorporen la llengua pròpia en les seves activitats: la seva pàgina web, elegant i funcional, conté legislació i plans de normalització del frisó, eines de suport per a la promoció lingüística, informació sobre els projectes de treball i recerca, adreces i una base de dades sobre el frisó.
- El projecte *Heit en mem* ('papa i mama') està destinat als (futurs) pares, i el seu interès rau en el fet que combina molta informació no lingüística (biològica, d'atenció, històrica, social) amb informació lingüística. La pàgina inclou informació en frisó i neerlandès sobre el procés de la concepció, l'embaràs i els primers anys dels infants.

A banda d'aquestes activitats, l'Afûk publica la revista *De Pompeblêden*, centrada en temes de llengua frisona en sentit ampli, i la revista *De Moanne, Algemene Kultureel Opinyblêd* ('La Lluna'), que és, com especifica a la seva presentació, una publicació actual sobre la cultura a Frísia, no pas sobre cultura estricta-

15. El treball a temps parcial és molt estès als Països Baixos. A l'Afûk hi treballen cinc o sis persones a temps complet, i el total d'equivalents de persones a temps complet seria de prop de 15.

ment frisona. Bilingüe frisó-neerlandès, vol ser un punt de reflexió cultural independent. Apareguda al setembre-octubre de l'any 2002, succeí la revista literària *Trotwaer*, editada des del 1969. Avui apareix deu vegades l'any. També edita diverses publicacions temàtiques (*Thematisjschriften*) sobre llibres, per a infants, etc.

Una altra institució important en el camp de les polítiques d'aprenentatge de la llengua és el **Centre Lingüístic Frisó** Taalsintrum Frysk del CEDIN de Ljouwert. Amb 4,5 equivalents de persona a temps complet¹⁶ i un pressupost de vora un milió d'euros l'any,¹⁷ el TS centra les seves activitats en el camp de l'aprenentatge en edat escolar. El seus tècnics elaboren materials didàctics per a l'aprenentatge del frisó a l'escola, des de manuals fins a contes i altres materials de suport, ja sigui en paper, en suport audiovisual o en línia. Organitzen també festivals per a infants i adolescents de cançó i escenografies contemporànies en frisó. Una de les iniciatives més rellevants del Taalsintrum Frysk, en col·laboració amb Mercator i la província, és la xarxa d'escoles trilingües, que segons el pla vigent del Govern provincial hauria d'arribar a les 50 escoles durant el 2012. En aquestes escoles s'hi hauria de fer almenys el 30-40% de docència en frisó, a banda de la docència en neerlandès i en anglès. En el pla de les activitats de promoció pública, el TS ha dut a terme la campanya *Mear talen mear takomst* ('més llengües, més futur'). Aprofitant que l'any 2007 va fer cent anys que el Govern provincial va començar a donar subsidis a l'ensenyament del frisó, s'ha realitzat una campanya d'actes de promoció de la llengua, amb un ampli ventall d'activitats durant tot l'any.

8. Per acabar

Ara fa quasi una dècada, Durk Gorter (2001: 230) feia notar que l'etiqueta de *diglòssica* resultava difícilment aplicable a la societat frisona, perquè el neerlandès ja no era només una llengua alta —havia entrat amb força en la vida quotidiana— i el frisó ja no quedava al marge dels àmbits formals —encara que restés marginal en el món escrit. El desdibuixament de l'especialització funcional continua vigent una dècada després, si no és que s'ha accentuat, i això implica un seguit de reptes molt importants per a l'activisme lingüístic. Històricament, una part substancial de l'activisme frisó s'ha dedicat a tasques

16. Al TF hi treballen unes sis persones.

17. Provenents sobretot del Govern central, vora 700 mil euros. La resta provenen de la província i de captació externa.

d'ensenyament i promoció de la llengua escrita i de la literatura. Ara bé, el primer dels reptes a què ha de fer front avui el frisó ja no és l'alfabetització sinó la reculada demogràfica. Les normes de cortesia lingüística fan que l'addició de població forana repercuteixi en un descens de l'ús del frisó tant de manera immediata com en perspectiva intergeneracional, ja que les parelles mixtes no garanteixen la transmissió del frisó. El frisó no pot continuar confiant en la mera reproducció dels parlants, i li cal urgentment captar neoparlants de totes les edats i guanyar terreny com a llengua inicial.

L'estructura centralista de l'Estat neerlandès constitueix sens dubte un problema important per a la promoció de la llengua. L'Estat neerlandès ha esdevingut més positiu en relació amb el frisó del que era un segle enrere. Amb tot, encara avui continua tenint un comportament gasiu envers la segona llengua nacional dels Països Baixos, fins al punt que ni tan sols ateny els mínims a què l'obliguen els seus propis compromisos internacionals (cf. De Jagers i Van der Meer, 2007). El Govern provincial ha anat assumint més i més rellevància en tant que protector de la llengua i la cultura frisonas, però les seves competències són encara molt migrades.

Un dels aspectes interessants del moviment frisó és que els avenços en la posició de la llengua s'han aconseguit sense el suport d'un moviment nacionalista fort, i enmig de la pràctica inexistència de tendències secessionistes. De fet, d'ençà del 1962, hi ha a Frísia un Partit Nacional Frisó (Fryske Nasjonale Partij), que es declara federalista i europeista. Però l'FNP és minoritari (5 dels 55 escons al parlament provincial l'any 2007), per bé que tingui certa tendència al creixement; l'any 2010 va aconseguir uns «resultats històrics» en esdevenir per primer cop força majoritària a dues localitats i passar de 44 a 52 regidors a les eleccions locals, tot i que continua obtenint uns resultats molt minsos (4,5%) a la capital Ljouwert/Leeuwarden.¹⁸ D'altra banda, encara que l'FNP usi el frisó habitualment com a llengua principal tant oralment com per escrit, les reivindicacions lingüístiques només constitueixen una part de les propostes polítiques d'un partit que el 2010 es presentava sota l'eslògan «*Frysk, grien én sosjaal!*» ('Frisó, verd i social!').

De fet, els avenços del frisó en les esferes oficials no s'han aconseguit pas a partir d'un moviment de reivindicació nacionalista de base nacional i territorial, sinó més aviat sobre la base d'uns discursos que escauen a un marc liberal

18. Resultats consultables (en neerlandès) a:
<<http://www4.omropfryslan.nl/ferkiezings/default.asp?p=8>>

clàssic, com ara el respecte pels drets individuals dels ciutadans o els beneficis cognitius de l'aprenentatge de la llengua inicial o, més recentment, els beneficis del bilingüisme i el multilingüisme en una societat globalitzada. De fet, a la província hi ha un ambient de simpatia envers la llengua, considerada un símbol d'identitat important de la qual els parlants es mostren orgullosos: el 93% dels enquestats per Gorter i Jonkman (1995) es declaraven en favor d'una Frísia bilingüe (per oposició, no cal dir-ho, a una de monolingüe neerlandòfona).¹⁹ I l'enquesta ràpida sobre llengua de la província l'any 2007 va tenir l'índex de resposta més elevat de cap altra enquesta.²⁰

El problema és que, a hores d'ara, el frisó és una llengua simpàtica però optativa pràcticament per a totes les facetes de la vida a Frísia, i que resulta difícil mobilitzar la població en favor d'una llengua sense oponents clars (Gorter 2001). En la pràctica, no aprendre frisó no té conseqüències per a la promoció social, i està deixant de tenir-ne en termes d'integració simbòlica. Difícilment s'estimularà l'aprenentatge i l'ús de la llengua si no es va més enllà de les campanyes de promoció i s'incrementa el valor d'ús del frisó en la societat contemporània. Malauradament, el suport popular per les polítiques actives en favor de la llengua és tènue, i els prejudicis encara són molts.

El frisó és una llengua demogràficament mitjana/petita en un entorn sociopolític i demogràfic difícil. En aquest context, sobta agradablement el nivell assolit pel moviment de promoció del frisó en els seus diferents vessants. Potser a causa de la seva posició, aquest moviment ha estat capaç de crear diverses institucions dinàmiques i amb incidència social apreciable, algunes de les quals —com l'Acadèmia Frisona o Mercator— són competitives en un entorn de recerca internacional. Vist des de Catalunya, hom pot tenir la temptació de considerar insignificants els seus assoliments, però n'hi ha prou d'imaginar quina seria la posició del català a les Illes o al País Valencià sense l'estímul del Principat —o quina és a la Franja, la Catalunya Nord i l'Alguer—, i les comparacions esdevenen menys falagueres per al català. Potser l'exemple frisó podria servir per avançar en la promoció de la llengua en aquells territoris en què el model d'activisme lingüístic del Principat, fortament connectat amb reivindicacions de caràcter nacional, no sembla que estigui donant els fruits desitjables.

19. *Apud* Provinsje Fryslân (2007: vii).

20. *Ibid.*

Bibliografia citada

- BANGMA, Jelle, Johan BLOEM, Douwe KOOTSRA i Eelke GOODIJK. 2007. *De tri-jetelige skoalle*. Ljouwert: Taalsintrum Frysk/CEDIN. [fulletó informatiu]
- DE JAGER, Bernardette i Cor VAN DER MEER. 2007. *The development of minimum standards for language education in regional and minority languages*. Ljouwert/Leeuwarde, The Netherlands: Mercator-Education. <<http://www.mercator-education.org/research-projects/final%20report-def%20Minimum%20Standards.pdf>>
- DRIESSEN, C. i V. WITHAGEN. 1998. «Taalvariatie en onderwijsprestaties van autochtone basisschoolleerlingen». *Taal en Tongval* 50: 2-24.
- DYKSTRA, Anne. 2001. «Lexicology of Modern West Frisian». P. 148-155 a: *Handbuch des Friesischen / Handbuch of Frisian Studies*, editat per H. H. MUNSKÉ, en col·laboració amb N. ÅRHAMMAR, V. F. FALTINGS, J. F. HOEKSTRA, O. VRIES, A. G. H. WALKER i O. WILTS. Tübingen: Max Niemeyer.
- ERKELENS, Helma. 2004. *Taal fan it bert. Language of the heart. About the Frisian language and culture*. Leeuwarden/Ljouwert, The Netherlands: Provice of Frylân.
- EXTRA, Guus i Jan JAAP DE RUITER. 2001. *Babylon aan de Noordzee. Nieuwe talen in Nederland*. Amsterdam: Bulaaq.
- EXTRA, Guus i Kutlay YAĞMUR. 2005. «El projecte de les ciutats multilingües: perspectives transnacionals sobre les llen-gües de les minories immigrades a Europa». *Noves SL Primavera-estiu*. Accessible a: <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm05primavera-estiu/docs/c_extra.pdf>
- FOEKEMA, Henk. 2004. *Overdracht van de Friese Taal*. Amsterdam: TNS-NIPO.
- GCO FRYSLÂN TAALSINTUM FRYSK. 2000. *Frysk yn 't ânderwiis*. Ljouwert, Netherlands: Taalsintum Frysk.
- GÖRLACH, Manfred. 2001. «Frisian and Low German: Minority languages in hiding». P. 67-87 a: *Linguistic politics. Language policies for Northern Ireland, the Republic of Ireland, and Scotland*, editat per J. M. KIRK i D. P. Ó BAOILL. Belfast: Cló Ollscoil na Banríona.
- GORTER, Durk and Reitze J. Jonkman. 1995. *Taal in Fryslân*. Ljouwert/Leeuwarden, Fryslân: Fryske Akademy.
- GORTER, Durk. 2001. «A Frisian update of reversing language shift». P. 215-233 a: *Can Threatened Languages Be Saved? Reversing Language Shift, Revisited: A 21st Century Perspective*, editat per J. A. FISHMAN. Clevedon: Multilingual Matters.
- GORTER, Durk. 2008a. «Developing a Policy for Teaching a Minority Language: The Case of Frisian». *Current Issues in Language Planning* 9, 4: 502-520. <<http://www.informaworld.com/smpp/content~content=a907032668&db=all>>
- GORTER, Durk. 2008b. «Language surveys on Frisian in the Netherlands».

P. 115-138 a: *Mapping Linguistic Diversity in Multicultural Contexts*, editat per M. BARNI i G. EXTRA. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.

GORTER, Durk, Cor VAN DER MEER i Alex RIEMERSMA. 2008. «Frisian in the Netherlands». P. 184-206 a: *Multilingual Europe: Facts and Policies*, editat per G. EXTRA i D. GORTER. Berlin: Mouton de Gruyter.

HINSKENS, Frans i Pieter MUYSKEN. 2007. «The talk of the town: Languages of Amsterdam 1507-2007». *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik: Lili* 148: 7-23.

HOEKSTRA, Eric. 2003. «Frisian. Standardization in process of a language in decay». P. 193-209 a: *Germanic standardizations: Past to present*, editat per A. DEUMERT i W. VANDENBUSSCHE: John Benjamins.

MERCATOR-EDUCATION. 2007. *Frisian. The Frisian language in education in the Netherlands*. Ljouwert/Leeuwarden, The Netherlands: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, 4a edició. Accessible a: <www.mercator-research.eu>

PROVINSJE FRYSLÂN. 2003. Ta rjocht komme: it fanselssprekkend plak fan it Frysk 2003-2007. Ljouwert/Leeuwarden: Provinsje Fryslân.

PROVINSJE FRYSLÂN. 2007. Fan Rjocht nei Praktyk. Frysk yn Fryslân: taal tusken minsken. Beleidsplan Fryske taal 2008-2010 [‘Dels drets a la pràctica. El frisó a Frísia: llengua entre gent. Pla de política

per a la llengua frisona 2008-2010’]. Ljouwert/Leeuwarden: Provinsje Fryslân. Accessible a: <http://www.gemeentenenfrysk.nl/documenten/99/Definitive_taalnota_Taal_tusken_Minsken_280807.pdf> Citem segons la versió neerlandesa: Fan Rjocht nei Praktyk. Frysk yn Fryslân: taal tusken minsken. Beleidsplan Friese taal 2008-2010. Ljouwert/Leeuwarden: Provinsje Fryslân. No accessible en redactar aquestes línies.

PROVINSJE FRYSLÂN. 2008. *The Frisian language atlas 2007. Frisian language in the picture*. Leeuwarden, The Netherlands: Provinsje Fryslân.

VAN DER MEER, Cor i Durk GORTER. 2008. «Developments in bilingual Frisian-Dutch education in Friesland». *Aila Review* 21: 87-103.

VAN OOSTENDORP. 2007. «Language planning in the Low Countries (1996-2005): The Dutch Language Union». *Sociolinguistica. Internationales Jahrbuch für Europäische Soziolinguistik* 21: 78-98, març.

VALLEN, Ton. 2002. «Taalstatus en taalonderwijs». P. 83-102 a: *De multiculturele samenleving als uitdaging* [‘La societat multicultural com a rept’], editat per G. EXTRA i A. DE RUIJTER. Amsterdam: Aksant.

VRIES, Oebele. 1997. «From Old Frisian to Dutch: the elimination of Frisian as a written language in the sixteenth century». P. 239-244 a: *Language minorities and minority languages*, editat per B. SYNAL i T. WIECHERKIEWICZ. Gdansk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdanskiego.

Resumen

***Praat mar frysk!* («¡Sencillamente, háblame en frisón!»). La situación del frisón y la política lingüística en Frisia**

Francesc Xavier Vila i Moreno

El frisón constituye un caso de lengua minoritaria/minorizada especialmente interesante desde el punto de vista de la política lingüística comparada, ya que, contrariamente a lo que ocurre con buena parte de las lenguas no estatales del continente europeo, su mantenimiento y promoción se realizan en un contexto de escasa reivindicación nacionalista explícita y en un marco político de democracia liberal que ha mostrado un respeto por las minorías muy superior al de otros países de su entorno. El artículo repasa la historia del fri-

són, las políticas lingüísticas de las autoridades del país, históricamente neerlandizadoras, y las resistencias que opusieron diversos sectores de la sociedad frisona. Con respecto al presente, el artículo describe la situación actual de la lengua y las tendencias demolingüísticas que la amenazan, así como los esfuerzos de los movimientos de activismo lingüístico para construir un discurso que garantice la supervivencia y la recuperación de la lengua desde una perspectiva liberal.

Palabras clave: Frisia; Países Bajos; política lingüística.

Abstract

***Praat mar frysk!* («Just speak to me in Frisian!»). The Situation of Frisian and Language Policy in Frisia**

Francesc Xavier Vila i Moreno

From the perspective of comparative linguistics, Frisian constitutes a particularly interesting case of a minority/minoritized language since, contrary to what happens with a good part of the non-state languages on the European continent, it is being maintained and promoted in a context of barely any explicit nationalist contentions and in a liberal democratic political framework that has shown a respect for minorities far superior to that of surrounding nations. The article reviews the history of Frisian, the language

policies of the country's authorities, which historically were pro-Dutch, and the resistance that various sectors of Frisian society put up. As regards the present, the article describes the current situation of the language and the demographic and language tendencies that threaten it, along with efforts from language activists to construct a discourse that might guarantee the survival and recovery of the language from a liberal perspective.

Key words: Frisia; The Netherlands; Language policy.